

Gál Florentina
Érték-rend
A szakkollégiumok alappillérei

Mit jelent szakkollégistának lenni? Miben különböznek a szakkollégiumok más tehetséggondozó, öntevékeny köröktől? Milyen pluszt ad az életben való boldoguláshoz és önkitaljesedéshez ez a fajta szakmai közeg? A kívülállónak több minden eszébe juthat, amikor meghallja a szakkollégium szót, ám a laikusok nagyobb része nem lát túl a közbeszédben forgó egykori szakkollégisták személyén, vagy egy-egy nagyobb nevű szakkollégium némely tevékenységén. Maga a szakkollégiumi mozgalom, a modell és az a mögött húzódo alapértékek elrejtőznek az eredmények mögött, azt a szerepet vállalva, hogy biztosítják a platformot, amin e tevékenységek végbe mehetnek.

A szakkollégiumok történetének kezdőpontjáról a mai napig nincs megegyezés. Ez a kérdés mégis azért fontos, mert már ebben a vitában is állásfoglalás történik az elvek meghatározásában. Ugyan a legkorábban alakult és ma a szakkollégium nevet büszkén viselő Eötvös József Collegium már 1895-ben megkezdte működését, azóta sok tekintetben eltér a háború előtti elődjétől.¹ Célja változatlan maradt, de strukturálisan átalakult. Az 1970-ben létrejött Rajk László Szakkollégium mutatott új utat a felsőoktatásban lévő diákszervezetek működésének. A Chikán Attila szervezésében alakuló új modell az Eötvös József Collegium által is mintául vett angolszász college-ok hagyományait ötvözte a népi kollégiumok sajátos lehetőségeivel és tradícióival.² Ez az a modell, ami a mai napig is meghatározza az azóta létrejövő szakkollégiumok szervezeti működését.

A rendszerváltás után nagy népszerűségnek örvendett a szakkollégiumok alapítása a kedvező struktúra és a pénzbeli támogatások miatt. Az ugrásszerű növekedés és az átláthatatlanság adott indokot arra, hogy 1991-ben a sarvasi találkozón a szakkollégiumok tagjai megalkossák a Szakkollégiumi Chartát (továbbiakban Charta), amiben lefektették a szakkollégiumok alapelveit. A Charta

¹ <http://honlap.eotvos.elte.hu/>

² <http://rajk.eu/a-rajkrol/>

némi, az értékeket nem érintő változtatással ugyan, de még mindig referencia értékű dokumentum, ami a 2012-ben kidolgozott Szakkollégiumi Minősítési Eljárásrend (továbbiakban Eljárásrend) alapját képezi. Az Eljárásrend azt hivatott vizsgálni, hogy a pályázatot benyújtó diákszervezet megfelel-e a Chartában megfogalmazott szakkollégiumi elveknek és az ezt magában foglaló három alappillérnek. A szakmaiság, közösség és társadalmi felelősségvállalás hármának meglétéről a független, szakértőkből álló és a szakkollégiumi alapelvekkel tisztában lévő Minősítő Bizottság ad hitelt a minősített szakkollégiumok alkotta Szakkollégiumok Egyeztető Fóruma felé. Az Eljárásrend felállításának hasonló oka volt, mint a Charta megfogalmazásának. Az oktatási és támogatási környezet ugyanis lehetővé tette, hogy a nevében szakkollégiumok, a működésében viszont a legkülönbözőbb diákszervezetek alakuljanak követhetetlen mértékben és nem megfelelő minőségbiztosítás mellett. Míg 2010-ben a szakkollégiumok száma 70 alatt volt, egy évvel később ez 10 százalékkal nőtt.³ Jelenleg az országban működő felsőoktatási intézményekkel kötött megállapodással rendelkező szakkollégiumok közül 147 regisztrált az Oktatási Hivatal nyilvántartásába.⁴ Az 51 minősített szakkollégium közé olyan határon túli szakkollégiumok is beletartoznak, melyek nem rendelkeznek magyar felsőoktatási intézménnyel kötött megállapodással, így nem regisztráltak az Oktatási Hivatal nyilvántartásába, mégis megvalósítják a Chartában megfogalmazott alapelveket.

Mit jelent a szakkollégiumi minőségbiztosítás? A tudományos életben és a piaci szereplők között is igény van szakkollégiumi tagok, vagy egykori szakkollégisták alkalmazására. A potenciált kihasználó szervezetek azért teszik le a voksukat a szakkollégiumi „brand” mellett, mert megbíznak az ebben a működési modellben szocializálódott fiatalokban. Nem véletlenül teszik ezt: a szakkollégiumokban eltöltött évek alatt a tehetséges diákok nemcsak szakmailag fejlődnek, de munkavégzésükben megnyilvánul a felelősségteljes, innovatív, fejlesztő és együttműködő morál, amit a pillérek együttthatása alatt alakítottak ki a közösségekben. Az Eljárásrendet viszont több oldalról is kritikák érik. A nem minősített

³ *Szakkollégiumi helyzetkép felmérés.* Készítette ADITUS Tanácsadó és Szolgáltató Zrt. az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet megbízásából. Budapest 2011. 21.

⁴ Az Oktatási Hivatal 2017 szeptemberében lekért nyilvántartása alapján.

diákszervezetek azt sérelmezik, hogy ugyan működésük egy-egy pontban eltér a Chartában lefektetett alapelvektől, mégis kiváló szakmai munkát végeznek. Ezt nem is cáfolja senki, nem csak a szakkollégiumi modell mentén lehet szakmai sikereket elérni. Azonban a szakkollégiumok nem állnak meg ezen a szinten. A szakkollégisták képesek autonóm módon célokat kitűzni maguk elé, amit megtanulnak a közösség erejével elérni is; képesek a társadalom egészét érintő kérdésekről gondolkodni; valamint képesek demokratikus úton döntést hozni a saját maguk fejlődését is érintő szervezeti és működési ügyekről. Egy másik oldalnak infrastrukturális problémái vannak. Többször felmerül az együttlakás hiányának megítélése. Több felsőoktatási intézmény nem képes biztosítani azt a köteleességet, amit a 24/2013. (II. 5.) Kormányrendelet a nemzeti felsőoktatási kiválóságról megfogalmaz, miszerint „20.§ (5): Felsőoktatási intézmény keretében működő szakkollégium esetében a felsőoktatási intézmény, diákotthon keretében működő szakkollégium esetében a diákotthon fenntartója biztosítja a szakkollégium tagjai számára a működés és együttlakás infrastrukturális feltételeit. E feltétel alól kivétel a felsőoktatási intézmény szervezeti keretei között létesített, induló szakkollégium, amelynek esetében a tagok részére az együttlakás feltételeit és a kollégiumi elhelyezést a létesítést követő, egy teljes tanévet magában foglaló időszak elteltével kell biztosítani.”⁵ Ez az elmaradás kontrasztban áll a felsőoktatási intézmények azon igényével, amiben a saját kiválóságukat kívánják bizonyítani a tehetséggondozás fellendítésének azon formájával, hogy intézményeikben mennyiségileg növelik a szakkollégiumi jelenlétet, ezzel kedvezve a szakkollégiumi minőségbiztosítás felhígulásának.

⁵ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300024.kor>

A Szakkollégiumi Charta pontjai és az Eljárásrend vizsgálati szempontjai

1. Diák-önkormányzatiság

1. A szakkollégiumok alapvető, megkerülhetetlen értéke az autonómia, az önkormányzatiság.⁶

ac) a szakkollégium szervezeti és működési szabályzata a tagság által közvetlenül vagy közvetetten kerül elfogadásra és módosításra. Közvetett (képviseleti) rendszer esetében az aktív tagok által delegált képviselők együttes szavazati joga meghaladja a szervezeti és működési szabályzat elfogadásához és módosításához szükséges arányt;

ad) a szakkollégiumban működő, széleskörű irányítási jogosultságokkal felruházott, demokratikusan megválasztott diákönkormányzat hatáskörrel rendelkezik a szakkollégium életét befolyásoló alapvető kérdések eldöntésére, a szakkollégium infrastrukturális gazdálkodását érintő kérdések tekintetében legalább véleménynyilvánítási joggal rendelkezik.⁷

A szakkollégiumok saját szervezeti és működési szabályzatukban vagy alapszabályukban fektetik le azt a működési struktúrát, amit követve alakítják ki önkormányzatukat. A tagok tisztségei és szerepkörei szakkollégiumonként változnak, hiszen lokálisan tudják meghatározni, milyen munkavégzésre kell felelősöket találniuk. Ami megkülönbözteti a szakkollégiumokat más diákszervezetek szervezeti működésétől az az, hogy az aktív tagság, tehát a felsőoktatásban lévő diákok alkotják a bizottságokat, a munkacsoportokat, a választmányt vagy az elnökséget. Az igazgatók és mentortanárok szerepe inkább tanácsadó jellegű, így megtartva azt az elvet, hogy az aktív tagság alakítja a szakkollégium működését.

⁶ Szakkollégiumi Charta kibővített változata.

⁷ Szakkollégiumi Minősítési Eljárásrend. <https://szakkoli.hu/>

Sem a Charta, sem az Eljárásrend nem köti meg azt, hogy az egyes szakkollégiumok milyen rendszerben alkossák meg diák-önkormányzatiságukat. A Simonyi Károly Szakkollégium például indulása után pár évvel a mátrix-rendszer bevezetése mellett döntött, aminek öt menedzsment pillére (HR, PR, gazdaság, oktatás és külkapcsolatok) minden szakmai körben megtalálható volt. Delegálási problémák miatt azonban a szervezeti működés egyénközpontúvá vált, és körvonalazódott, hogy egyes személyek nagyobb hozzáértéssel és érdeklődéssel fordultak a menedzsment felé. A rendszer nem volt tovább tartható, így az akkori elnök megszüntette a mátrix-rendszert és az öt menedzsment csoport helyett lett egy, ami mindenkit integrált. Jelenleg az elnökön, a szakmai alelnökön és a menedzsment alelnökön kívül a körvezetők – akik a vezetőséget alkotják – biztosítják a képviseleti demokráciát. Számukra a döntéshozatal hatékonyabb olyan módon, hogy körök külön tartják üléseiket, és ezek vezetői hozzák meg az operatív döntéseket. Kétségtelenül az egyik leghatékonyabb és legsikeresebb szakkollégium az övék, azonban vezetőségük is belátja, hogy az efféle szerveződés és a körök külön történetisége a körök közösségét erősítik az egész szakkollégiumi identitással szemben.

Amásik oldal képviselője a Társadalomelméleti Kollégium, mely majdhogynem egyedülálló módon működik a bázisdemokrácia elvei szerint. Nincsenek külön jogokkal felruházott vezetőik, minden tagjuk egyenlő jogokkal rendelkezik. A jelenleg három főből álló titkárság operatív feladatokat lát el, a döntéseket a tagság minden esetben közgyűlések alkalmával hozza meg álláspontok ismertetését és hosszas vitát követően. Ezt a működést látva azt gondolhatnánk, hogy hatékonyságukat veszélyeztetik, azonban a Társadalomelméleti Kollégium olyan kiforrott elvek mentén funkcionál, ami megkönnyíti döntéshozatalukat is.

Ennek a tengelynek a közepén helyezkedik el az egri Kepes György Szakkollégium, amely alapszabályuk szerint képviseleti demokráciában működik. Noha a közösség kis létszámú, ez a forma lehetővé teszi, hogy az összes tagnak könnyű lehessen befolyásolni a szakkollégium életét. Az elnököt minden évben a közgyűlésen választják, aki pozíciók szerint választmányt gyűjt maga köré. A választmány tagjainak személyét a közgyűlésnek támogatnia kell, azonban kevés az esélye annak, hogy az elnök olyan tisztségviselőt kérne fel a

pozíció betöltésére, akit a tagság ne tartana kompetensnek. Ennek az oka abban rejlik, hogy az együttlakó közösség olyannyira ismeri egymást, hogy informális egyezmény alakul ki arról, melyik tag mire a legalkalmasabb. Ettől a választási rendszertől csak a tagozatvezetők kiállítása különbözik, akiket a tagozatok választanak hasonló módon, mint az elnököket.

1.1. Felvételi eljárás

- aa) a szakkollégium tagfelvételi eljárásának szempontjai és rendje olyan módon kerülnek meghatározásra, amelynek eredményére a szakkollégium aktív tagságának döntő befolyása van;
- ab) a szakkollégium tagfelvételi eljárására nyilvános, szabályozott formában kerül sor, a döntés eredményére az aktív tagságnak közvetlen vagy közvetett módon döntő befolyása van.⁸

A szakkollégium aktív tagsága mindazokra a döntésekre hatással van, amelyek a szervezetet és a közösséget érintik. Nagymértékű beleszólásuk van abba, kik alkotják a szakkollégium tagságát, hiszen a közösségben való munka úgy lehet a legsikeresebb, ha az aktuális és a felvételt nyert tagság megbízik egymásban és elismeri egymás munkásságát. Mivel a szakkollégiumi működést és a tevékenységet is az aktív tagság tervezi meg, így nagyobb rálátásuk van arra, hogy kik azok a személyek, akik ehhez a munkához hozzá tudnak járulni.

1.2. Autonómia

1.1. A szakkollégium mint intézmény működése politikai pártoktól független. A szakkollégium politikailag és világnézetileg nyitott. A szakkollégium tagjai egyénként, a kollégiumtól függetlenül folytathatnak politikai tevékenységet.⁹

⁸ Szakkollégiumi Minősítési Eljárásrend. <https://szakkoli.hu/>

⁹ Szakkollégiumi Charta kibővített változata.

- ae) a szakkollégium politikai pártoktól független;
- af) [A Minősítő Bizottság vizsgálja és értékeli] a szakkollégium relatív intézményi függetlenségét, felsőoktatási intézményrendszeren belüli elkülönült jogállását, a szakkollégium alapvető működése tekintetében a szakkollégium önrendelkezését.¹⁰

Az autonómia megvalósulása egyik sarkalatos pontja a szakkollégiumoknak. Az autonómia mércéje, hogy a szakkollégium kitől és milyen mértékben független. Pártpolitikai kötődése az utolsó politizáló Nyári Szakkollégiumok Találkozójával ért véget 1988-ban, amikor a szakkollégiumok megállapodtak abban, hogy elhatárolódnak a korábbi politikai tevékenységüktől, és nagyobb hangsúlyt fektetnek arra, hogy a társadalmi felelősségvállalásuk szakmai alapon értelmezze az éppen aktuális rendszert. Természetesen nem a politikától határolódtak el, hiszen a szakkollégista fiatalok akkor és most is nagy szerepet vállalnak társadalmunk fejlesztésében, nem is beszélve arról, hogy egyes szakkollégiumok profiljukból adódóan sem tudnák kikerülni a területet. Ennek ellenére objektívításukat és kritikus szemléletüket kötelesek megtartani, aminek feltétele az, hogy ne fűggenek politikai pártoktól.

A szakkollégium felsőoktatási intézményen belüli függetlensége nem egyenlő azzal, hogy nem működik együtt az intézmény vezetőségével és más szervezeteivel. Mindkét fél számára hatalmas törés lenne, ha elvesztenék egymás támogatását. Bár a szakkollégiumi minősítéshez nem, de az Oktatási Hivatalba való regisztrációhoz feltétel a megállapodás egy felsőoktatási intézménnyel. Erre többek között azért is van szükség, mert a szakkollégiumok nem rendelkeznek jogi személyiséggel, így nem szabályozhatóak közvetlenül felülről, csak és kizárólag a befogadó intézményen keresztül. A felsőoktatási intézményeket kormányrendelet kötelezi arra, hogy megteremtsék az alájuk tartozó szakkollégiumok számára az infrastrukturális feltételeket, így például a szakkollégium alapítását követően egy évük van arra, hogy biztosítsák a lakhatásukat. Ezzel párhuzamosan a szakkollégiumok szakmai tevékenysége hozzájárul a felsőoktatási intézmények tehetséggondozási eredményeihez oly módon, hogy önszerveződő jellegéből

¹⁰ Szakkollégiumi Minősítési Eljárásrend. <https://szakkoli.hu/>

adódóan leveszi az intézmények válláról azt a terhet, hogy külön emberi erőforrást mozgósítsanak. A szakkollégiumok függetlensége az intézményektől könnyen dokumentálható azzal, ha nem szólnak bele a szervezeti működésébe, és ezzel együtt a szakkollégisták jelölik ki azokat a személyeket, akiket valamilyen joggal felruháznak.

2. Szakmaiság

2. A szakkollégiumi lét egyik alappillére a szakmaiság. Ez a pillér különbözteti meg a szakkollégiumokat a hagyományos kollégiumoktól. Mindezek alapján fontos, hogy a szakkollégiumokban kifelé is jól mérhető, folyamatos, magas színvonalú munka folyjon.

2.1. A szakkollégium szakmai rendszere az egyetemi képzésen túlmenő, illetve arra építő lehetőséget nyújt a tagság számára. A szakkollégiumi kurzusok tehát nem képezik részét az egyetemi képzésnek (pl. a kötelező angol órát nem lehet szakkollégiumi kurzusként elszámolni).¹¹

ba) [A Minősítő Bizottság vizsgálja és értékeli] a szakkollégium önálló képzési rendszerrel és saját kurzusokkal rendelkezését, különös tekintettel az adott felsőoktatási képzési terület oktatási tevékenységén túlmenő szakmai képzésre és önképzési lehetősége, tudományos műhelymunkára, gyakorlati képzésre.¹²

A három alappillér közül a szakmaiság megléte a legnyilvánvalóbb eleme a szakkollégiumi tevékenységnek. Alapvetésként kezelhető, hogy a szakkollégisták azért alakítanak közösséget, hogy fejlődjenek saját szakterületükön és bővítsék szakmai kompetenciáikat. A szakkollégiumok nem felzárkóztató munkát végeznek, hanem azok számára biztosítanak lehetőséget, akik a felsőoktatásban végzett tanulmányaikat szeretnék kiegészíteni, magasabb szintre léptetni annál, mint ahogy azt az intézmény keretein belül tehetnék. Mivel a szakkollégiumok profilja rendkívül változatos, szakmai tevékenységük is széleskörű. Az

¹¹ Szakkollégiumi Charta kibővített változata.

¹² Szakkollégiumi Minősítési Eljárásrend. <https://szakkoli.hu/>

országban működő legtöbb felsőoktatási intézménynek több szakkollégiuma is van, melyek különböző területeket fednek le. A leginkább átlátható rendszer az lenne, ha tudományterületek szerint foglalná el minden szakkollégium a saját pozícióját. Ám ezzel az átláthatósággal a szakkollégiumok céljai ütköznek. A szakkollégiumok ugyanis már belátták, hogy több tudományterület együttes jelenlétére van szükség ahhoz, hogy tagjaik mélyebb megértést tudjanak tanúsítani saját tanulmányaikban. Így a szakkollégiumok olyan területek köré szervezik tevékenységüket, amik egymásra szorosan hatással vannak. Bár a legtöbb szakkollégium ehhez hasonlóan működik, nem hiányoznak olyan multi-, inter- és transzdiszciplinális profilok sem, ahol a tagok egy szakkollégiumba tartoznak, de azon belül választhatnak a hozzájuk közel álló tudományterületekhez kapcsolt körök, tagozatok vagy projektek közül.

A változatos profiloknak köszönhetően a szakkollégisták szakmai tevékenysége igen sokrétű. A minősítési eljárásban így nem azt mérik, hogy az egyes szakterülethez mérten mennyire felel meg az igényeknek a szakkollégista által produkált teljesítmény. Egyik oldalról azt vizsgálják, hogy a szakkollégiumokon belül megvalósulnak-e a felsőoktatási intézménytől független kurzusok, előadások, tréningek és olyan gyakorlati tevékenységek, mint például a műhelymunka, amelyek alapot teremtenek a szakkollégisták számára, hogy minőségi fejlődést érjenek el szakterületükön.

A szakkollégiumi kurzusrendszer is különböző formában szerveződik az egyes szakkollégiumokban. Ez a változatosság indokolható a szakkollégiumok különböző profiljaival, tagságának összetételével, de akár a felsőoktatási intézménnyel való kapcsolatával is. Tradíciókhoz és működési időhöz is köthető az a fajta kurzusrendszer, ami leginkább az angolszász college-ok mintájára hasonlít. Ebben a rendszerben a szakkollégista az évek során egymásra épülő kurzusokat teljesít, mintha egy egyetemi képzésen haladna végig. Ezt a kurzusrendszert elvégző szakkollégista válhat később alumni taggá. Ennek a struktúrának a legnagyobb képviselője az Eötvös József Collegium, ami korábban a képzés végén olyan diplomát adott ki, mint egy egyetem. A felsőoktatási intézmény keretein belül működő szakkollégiumok azt is elérhetik, hogy szakkollégiumi kurzusaikat kreditekért teljesíthessék.

2.1. Szakmai produktumok

2.2. A szakmai rendszer produktumai nyilvánosak, ellenőrizhetőek. Ezen beszámolók, projektek, konferenciák, szabadalmak, kutatások részleteit a szakkollégium szabályzatában rögzíti.

2.3. A szakkollégiumok a szakmai rendszerükön keresztül értéket teremtenek. Szakmai cél, hogy ezeket a munkákat a szakkollégisták mutassák be az adott tudomány terület külső (egyetemi, országos, esetleg nemzetközi) fórumain. Ezeket a megjelenéseket (például a TDK, OTDK konferenciákon való részvételt) a szakkollégium intézményileg ösztönzi.

2.5. Azt a célt szolgálja, hogy a szakkollégiumok, illetve a szakkollégiumi tagság nemzetközi rendezvényeken (például konferenciákon, versenyeken, kiállításokon) is versenyképes tudással rendelkezzen, illetve megállja a helyét.¹³

bb) [A Minősítő Bizottság vizsgálja és értékeli] a szakkollégium tagjainak tudományos munkáját, különösen azok TDK-eredményeit, szakmai, tudományos és közéleti publikációit, konferenciaszervezési tevékenységét és azokon való részvételét, szabadalmait, tudományos elismeréseit, szakmai aktivitását és egyéb tevékenységeit.¹⁴

A minősítő eljárás másfelől a számszerűsíthető produktumokat vizsgálja. A szakmai teljesítmény értékelése szakértők előzetes bírálatain alapszik. Ugyan a Minősítő Bizottság tagjai a maguk szakterületének kiváló és elismert képviselői, az egyes szakmai termékeket nem minősítik a tekintetben, hogy illeszkednek-e a szakterületükhöz, vagy távol állnak tőle. Bizalommal viseltetnek például az Országos Tudományos Diákköri Tanács döntései iránt, ahol valós szakmai megmérettetésen esik át a pályázó. A XXXIII. OTDK-n a szakkollégisták részvétele a pályamunkát bemutató hallgatók számához viszonyítva 15,9% volt, a szakkollégisták száma a helyezést elérő hallgatók számához viszonyítva pedig 17,9% az

¹³ Szakkollégiumi Charta kibővített változata.

¹⁴ Szakkollégiumi Minősítési Eljárásrend. <https://szakkoli.hu/>

összes szekciót összesítve.¹⁵ Nem véletlen a szakkollégisták nagyarányú részvétele a Tudományos Diákkör konferenciáin; a legtöbb szakkollégium formálisan és informálisan is ösztönzi tagjait a megjelenésre. Természetesen a szakmaiság nem ér véget itt, a szakkollégisták nívós eredményeket érnek el egyéb hazai és nemzetközi színtereken is.

2.2. Szakemberek

2.4. Egyrészt a szakkollégium a kurzus rendszer tekintetében igyekszik az adott tudományterület legkiemelkedőbb oktatóihoz-kutatóihoz kapcsolódni, másrészt a szakmai rendszerben nagyrészt támaszkodik saját, belső előadóira is.¹⁶

bc) [A Minősítő Bizottság vizsgálja és értékeli] a szakkollégium intézményi együttműködését az adott szakterület kiváló oktatóival és képviselőivel.¹⁷

A szakkollégiumok által kínált egyik kecsgetető lehetőség, hogy az egyetemi hallgatót bekapcsolja a tudományos életbe, és olyan kapcsolati tőkét ad a kezébe, amit a jövőben hasznosítani tud. A szakmai programok keretében olyan szakértőkkel találkozhat, akiktől nemcsak az adott helyzetben tanulhat, hanem később is referenciapont lehet számára. A diák-önkormányzatiság és az autonómia velejárója a felelősség és a kritikai hozzáállás; a szakkollégiumi tagság képes kiválasztani azokat a szakembereket, akiket munkájukban nem csak a szakma, de maguk a tagok is elismernek.

A szakkollégiumi tagok egymás szakmai fejlődéséért is felelősséget vállalnak. A közös munka mellett a tapasztaltabbak felkészítőket, foglalkozásokat tarthatnak más szakkollégiumi tagoknak, így elmélyítve saját tudásukat is.

¹⁵ Cziráki Szabina, Szendrő Péter: Tudományos Diákkörök. *Educatio*, 2016/3. 384-394. 392.

¹⁶ Szakkollégiumi Charta kibővített változata.

¹⁷ Szakkollégiumi Minősítési Eljárásrend. <https://szakkoli.hu/>

3. Társadalmi felelősségvállalás

3. Minthogy a szakkollégiumok célja, hogy társadalmilag felelősen gondolkodó értelmes embereket bocsássonak ki, fontos, hogy ez a fajta társadalmi érzékenység a szakkollégium hétköznapi életében is megnyilvánuljon a társadalomról, gazdaságról, közéletéről szóló viták és/vagy konkrét civil megmozdulások keretében.

3.1 A szakkollégium keretein belül lehetőség van a civil szervezetek munkájába való bekapcsolódásra, az éppen aktuális társadalmi, gazdasági, politikai kérdések kollégiumon belüli formális, informális megvitatására.¹⁸

[A Minősítő Bizottság vizsgálja és értékeli]

ca) a társadalmi problémákra érzékeny, kritikai gondolkodással rendelkező fiatal értelmiségi réteg kialakulását elősegítő programokat,

cb) a tagság civil kezdeményezéseit, a szakkollégium nyitottságát társadalmi, gazdasági, közéleti viták lefolytatására.¹⁹

Különösen jellemző a mai korunkra – leginkább, de nem kizárólag az internet marketing szempontú kihasználása miatt –, hogy a fiatal generációk azokkal az információkkal találkoznak, amelyek algoritmusok segítségével is kimutathatóan a saját ideológiájuknak, érdeklődésüknek és fogyasztásuknak megfelelnek. Ez a szűrő egy olyan világnézeti beszűkülést okoz, ami nem csak kihasználhatóvá teszük őket, de akár ignoránssá is válhatnak. A vitakészség és az érveléstechnika érvényét veszti ebben a közegben, a megismerés igénye csökken.

A szakkollégiumok kezdettől fogva nyitottak voltak az őket körülvevő világra. A korábban említett politikai valóságra való reflektálás mellett mélyrétegű társadalmi felelősséget is vállalnak. Ezek a tevékenységek egészen a belsős közegekben megvalósuló cselekedetektől a társadalmat valóban alakító, strukturált és gyakorlati tettekben is megnyilvánulnak. Az első lépcsőfok a közösségen belüli formális és informális beszélgetések, disputák, amik a társadalomban fellelhető

¹⁸ Szakkollégiumi Charta kibővített változata.

¹⁹ Szakkollégiumi Minősítési Eljárásrend. <https://szakkoli.hu/>

kérdésköröket érintik. Ezeken az alkalmakon, legyen az egy baráti beszélgetés, vagy egy szervezett vitaest, a szakkollégisták eszmecsere mellett véleményformáló, kritikus és informatív közegben tágíthatják látókörüket. E tevékenység szervezettebb formája, amikor szakértőt invitálnak meg egy adott témakör megvitatására.

A társadalmi felelősségvállalás tényleges cselekedetek szintjére is kinövi magát. Ezek az akciók is igen változatosak. Skálázhatóak aszerint, hogy hány embert érintenek, de akár aszerint is, hogy milyen mértékű változást érnek el a társadalomban. Lokális tevékenységek körébe tartozik, ha egy szakkollégium népszerűsíti a szelektív hulladékgyűjtést, korrepetálást tart a lemorzsolódás megelőzésére, vagy akár nyitottá teszi saját előadásait, vitaestjeit. Számos szakkollégium fordul a felnövekvő generáció felé táborok, felkészítők és versenyek szervezésével, de az sem egyedülálló, hogy hátrányos helyzetű gyerekeket segítenek tanodákban való aktivitással, kórházakban lévő betegek iskolai tanulmányaik szinten tartásával és más civil szervezetek segítségével. Nagy sikerrel működik a Bibó István Szakkollégium *Állampolgári nevelés* tábora, a Szent Ignác Jezsuita Szakkollégium *Gyökerek* tábora, a szakkollégisták által alapított és sok szálon a Rajk László Szakkollégiumhoz köthető civil szervezeteket összegyűjtő *Lámpagyár* projekt, és szintén a Rajk Szabó Kálmán *Tehetségprogramja*, melyek lehetőséget adnak azoknak a fiataloknak a továbbtanulására, akik ezt nem tehetnék meg anyagi hátterük miatt. Az egyébként is temérdek szociális tevékenységet végző Társadalomelméleti Kollégiumból nőtt ki többek között az *Utcáról Lakásba Egyesület*, a *Kritikai Városkutatás Műhely*, az *Utcájogász*, a *Város Mindenkié* csoport, de felsorolni is lehetetlen azt a számtalan további projektet, amit vagy szakkollégisták indítottak, vagy a segítségükkel valósulnak meg, és egy élhetőbb társadalom lehetőségét hordozzák.

Nem ritka a szakkollégiumok közti kooperáció sem. Többször működnek együtt hasonló, vagy egymást kiegészítő profilú szakkollégiumok, hogy megajándékozzák produktumukkal az abban hiányt szenvedőket. Friss projektként debütált a 2018-as választások előtt egy három (profiljukat tekintve többségében közgazdasági, jogi és pénzügyi hallgatókat magába foglaló) szakkollégium közös munkájából született honlap, ami egy kérdőív, továbbá magyarázatok és

összegegyített pártprogramok segítségével tette könnyebbé az áprilisi választást mindenki számára. Az év újdonsága az is, hogy a Szakkollégiumok Egyeztető Fóruma először adott ki közös nyilatkozatot a Minority SafePack európai polgári kezdeményezés támogatása mellett, ami a nemzeti kisebbségek jogait kívánja védeni.

4. Közösség

4. A szakkollégiumi élet mozgatója a közösség. Mivel úgy gondoljuk, hogy a szakkollégium több mint egy baráti társaság, fontosnak tartjuk egy minimális taglétszám (átlagosan 20 fő) meghatározását. A szakkollégiumi munka a tagok aktív részvételén nyugszik (tehát a tagság nem csak benn él a kollégiumban, kurzusokra jár, hanem a közösségi élet tényleges alakítója is).

5. A szakkollégiumi élet lényegi részét képezi az a közösség, amely együtt lakik. Mivel a szakkollégiumi együttlakás objektíve nem minden esetben lehetséges (pl. egyetemi vezetés, anyagi helyzet miatt), ezért indokoltnak tűnik a megengedő fogalmazás: kezdetben elegendő a szakkollégiumi együttlakásra való törekvés, és valamilyen közösségi helyiséggel való rendelkezés. (szakkollégiumi iroda, közösségi helyiség). Hosszútávon azonban elvárható, hogy egy régóta létező szakkollégium rendelkezzen együttlakó bázissal.

6. A szakkollégiumban eltöltött évek lényegét a szakkollégisták emberi és szakmai fejlődése jelenti. Így nem tekinthető szakkollégiumnak középiskolás diákok, illetve kizárólag PhD hallgatók közössége, másrészt alapvető célkitűzés, hogy a szakkollégiumi tagság lehetőleg az alapképzés kezdetétől a mesterképzés végéig (illetve az osztatlan képzés teljes időtartama alatt) tartson.²⁰

²⁰ Szakkollégiumi Charta kibővített változata.

da) a szakkollégium aktív tagságának létszáma átlagosan legalább húsz fő, melyet az aktív hallgatói jogviszonnyal rendelkező alap-, osztatlan és mesterképzésben, valamint doktori képzésben résztvevő hallgatók alkotnak;

cc) [A Minősítő Bizottság vizsgálja és értékeli] a szakkollégium részvételét évente legalább egy alkalommal a SZEÜ ülésein.²¹

A közösség olyan mozgatórugója a szakkollégiumok tevékenységének, ami szakmaiságukat és társadalmi felelősségvállalásukat is egybefogja. Mindazokat az aktivitásokat motiválja, amik sikeressé teszik a szervezetet. A baráti közeg katalizálja a szakmai előrehaladást; az egymásért érzett felelősségtudat biztosítja, hogy a projektek és maga a szakkollégium szervezete is működőképes legyen. A szakkollégisták együttlakó bázisa szolgáltatja azt a teret, amiben nemcsak az eszmecserék és a szakmai fejlődés folyik, hanem a szocializáció is. A szocializációt olyan minőségi közösségi programok erősítik, melyek a szakkollégiumi eszmékhez is igazodnak. E programok hagyománnyá nővik ki magukat, ami a közösségi identitást alapozza meg. Más szakmai programokhoz hasonló szervezési erőfeszítést igényelnek a szakkollégisták életét színesítő kirándulások és túrák, kulturális események. A szakkollégium tagságát többségben alapképzésben, mesterképzésben, illetve osztatlan képzésben lévő, felsőoktatási intézményben aktív hallgatói jogviszonnyal rendelkező diákság alkotja. A Chartában és az Eljárásrendben megfogalmazott minden irányelv azt szolgálja, hogy ne történjen visszaélés a szakkollégiumi szerveződés kedvező jogi helyzetével és pénzügyi forrásaival. Az Oktatási Hivatal nem túl szigorú regisztrációs feltételei miatt szükséges, hogy a minimális taglétszámot el nem érő, illetve a kizárólagosan PhD-hallgatókból álló szervezeteket az Eljárásrend kiszűrje. Természetesen doktori képzésben részt vevő hallgató is lehet szakkollégista, hiszen hozzájárul az értelmiségi közeg kialakításához, azonban az arányok megtartása a folyamatos megújulást és a lehetőségteremtést biztosítja a hallgatók és a társadalom számára is.

²¹ Szakkollégiumi Minősítési Eljárásrend. <https://szakkoli.hu/>

Noha a szakkollégiumok önmagukban egy erős közösséget képeznek, ez nem jelenti azt, hogy elhatárolódnának más közösségektől. Folyamatos együttműködés jellemzi a szakkollégiumi létet, ami túlmutat a saját közegen. A Szakkollégiumok Egyeztető Fóruma (SZEF) – ismertebb nevén az Interkoll – 2007-ben azért gyűlt össze, hogy a szakkollégiumok tagjai számára több alkalmat biztosítson, hogy jobban megismerhessék egymást és egymás munkásságát. A SZEF alapvetően tehát egy kiterjesztett közösséget hivatott képezni, ahol a szakkollégisták kapcsolódhatnak egymáshoz. Az évek során pedig egy olyan ernyőszervezetté vált, amely képes a szakkollégiumok érdekeit képviselni külső szervezetek, pl. az Oktatási Hivatal, az Emberi Erőforrások Minisztériuma, a Magyar Rektori Konferencia és a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája felé. Mindezt a bázisdemokrácia elvei szerint teszi úgy, hogy minden szakkollégiumnak egyenlő szavazati joga van, kizárólagos döntéshozói joggal pedig értelemszerűen egyetlen személy vagy bizottság sincs felruházva. A szakkollégiumok delegációjának folyamatos részvétele biztosítja azt, hogy az érdekképviselő egyezményes legyen. Emellett a mai napig is olyan platformot ad az országban és a határon túl működő szakkollégiumoknak, ahol értékes időt tölthetnek egymással tagjaik, kapcsolati tőkét gyarapíthatnak és hálózatot építhetnek ki.

Személyes meglátások

A Kepes György Szakkollégium egykori Intézményi kapcsolattartó és külügyi megbízottjaként, majd később a Szakkollégiumok Egyeztető Fóruma Kommunikációs Bizottságának tagjaként adatott lehetőségem, hogy belássam: a szakkollégiumi modellben hatalmas potenciál lakozik. Sajátos működési rendje ad lehetőséget a fiatal értelmiségnek, hogy felülről jövő irányítás nélkül fejleszthessék szakmai tudásukat, szociális és társadalmi érzékenységüket. A felsőoktatásból olyan hallgatók kerülnek ki, akik az életben felelős döntéshozókká válnak nem csak szakmájukban, de az élet megannyi területén. Nyitott szemléletük és műveltségük miatt a társadalom számára értékes emberré nőnek ki magukat, akik képesek túllátni saját környezetükön. A folyamatos együttműködéseknek és a kapcsolati hálónak köszönhetően pedig hatékonyabban tudják elérni a

kitűzött céljaikat. A szakkollégiumokban megvalósul az a tiszta demokrácia, ami megmutatja a fiataloknak, hogy képesek, joguk van és kötelességük fejleszteni közegüket, aminek kivitelezéséhez a szakkollégiumi identitás ad elég bizalmat és önbizalmat.

Rengei Máté: Fényfestés Kepes György Szakkollégium Külföldi mesterkurzus, 2018